

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Комісаров О. Г.

доктор юридичних наук, доцент

Богуславський В. В.

ад'юнкт

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 351.759 + 316.776

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

У статті розглянуто актуальність перспективи реформування чинного законодавства у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Ключові слова: національна безпека, інформаційне забезпечення, особиста безпека працівника сил охорони правопорядку, сили охорони правопорядку.

Постановка проблеми. Курс на побудову в Україні правової держави, яка забезпечує ефективну охорону прав і свобод людини і громадянина, верховенство права в усіх сферах суспільного життя, залишається одним із головних напрямів державного будівництва. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості й ефективності діяльності сил охорони правопорядку, одне з провідних місць серед яких належить органам внутрішніх справ.

Орієнтиром розвитку людства на шляху до цивілізованого суспільства завжди було досягнення такого стану, в якому людині не загрожує жодна небезпека – ні соціально-політичного, ні природного, ні техногенного характеру.

Побудова в Україні правової держави зумовлює важливість вирішення проблеми забезпечення безпеки її громадян. Безпека громадян – ключове питання діяльності всіх державних органів. Проте важливим є також забезпечення безпеки працівників сил охорони правопорядку, які повинні забезпечувати безпеку громадян. У першу чергу це стосується працівників органів внутрішніх справ України.

Численні факти злочинних зазіхань на життя і здоров'я працівників сил охорони правопорядку під час виконання ними службових обов'язків (при-

чому останні досить часто виступають безпосередньою метою нападу або ж перешкодою на шляху досягнення основної злочинної мети) потребують теоретичного аналізу і детальної розробки обґрунтованих науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення їх особистої безпеки. Між іншим, проблема ця у сучасній спеціальній літературі практично не представлена, що зумовлює необхідність у визначенні та висвітленні її базових понять.

Безпосереднє виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань відбувається у нормативно-правовому, інформаційному, контррозвідальному, контрдиверсійному, економічному, екологічному, структурному, функціональному просторах. При цьому, згідно з принципом верховенства права, визначальним є нормативно-правовий простір, який в умовах розбудови в Україні інформаційного суспільства поступово трансформується в інформаційно-правовий простір.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Побудована ще за часів СРСР вітчизняна правоохоронна система в умовах переходу до інформаційного суспільства суттєво знизила свою ефективність, що негайно позначилося на якості й ефективності оперативно-службової та службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. У більшості випадків діяльність підрозділів органів внутрішніх справ, на які покладено виконання певних завдань, не відповідає очікуванням, що зумовлено як недоліками нормативно-правового регулювання їхньої діяльності, прорахунками в організації, процесах планування і управління, підготовки та реалізації рішень і тактичних задумів, послабленні контролю за їх виконанням, так і невідповідністю вимогам сьогодення змісту їх інформаційної діяльності, втраті інформаційної переваги над правопорушником (об'єктом комунікативного впливу) та, відповідно, неможливістю досягнення максимального результату охорони права. Необхідність якнайшвидшого розв'язання цих завдань зумовлює потребу в науковому вирішенні, розробці, систематизації та впровадженні у практику оперативно-службової та службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку заходів із визначення задач і принципів, методів, функцій та форм адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Загальні питання інформаційного забезпечення правоохоронних органів як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівні розглядалися у наукових працях І.В. Арістової, І.Л. Бачило, К.І. Белякова, В.М. Брижка, В.М. Бутузова, В.Д. Гавловського, О.А. Зверева, Р.А. Калюжного, Б.А. Кормича, О.В. Кохановської, Л.В. Кузенко, В.А. Ліпкана, О.В. Логінова, В.М. Лопатіна, Є.Д. Лук'янчикова, А.М. Новицького, Н.Р. Нижник, В.І. Олефіра, О.П. Рябченко, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця, Ю.С. Шемшученка та інших учених.

Питання правового регулювання організації та діяльності сил охорони правопорядку досліджувалися у роботах В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, О.К. Безсмертного, К.С. Бельського, Ю.П. Битяка, С.А. Буткевича, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Ю.В. Дубко, М.І. Єропкина, С.В. Ківалова, А.П. Ключниченка, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.П. Коренева, С.О. Кузніченко, В.В. Лазарева,

М.І. Мельника, В.П. Петкова, А.О. Селіванова та ін.

Проте питання адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку комплексно не розглядались, а в існуючих наукових працях ще не знайшли належного відображення.

Метою даного дослідження є всебічне розкриття сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, визначення його місця серед об'єктів вивчення адміністративно-правовою наукою та безпекознавством як новітнім напрямом досліджень правових проблем національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Особиста безпека – це система організаційно-правових, фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника правоохоронних органів і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій.

Особиста безпека є результатом реалізації комплексу заходів, спрямованих на зниження рівня професійного ризику до реально можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника при високій ефективності вирішення ним професійних завдань.

Правовою основою забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку в загальному значенні є Конституція України, відповідні закони, що регламентують діяльність суб'єктів правоохорони, інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку.

Але, аналізуючи практику діяльності суб'єктів охорони права, слід зважати на те, що у законодавчому полі нормами, які забезпечують особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку, є статті 12–15¹ розділу III Закону України «Про міліцію» [1].

Особиста безпека визначається специфікою умов, змісту і форм професійної діяльності; ступенем професійної захищеності працівника, у тому числі наявністю спеціальних заходів організаційно-правового, управлінського і матеріально-технічного характеру; рівнем професійно-психологічної підготовленості працівника і наявністю у нього спеціальних знань та вмінь із забезпечення особистої безпеки при вирішенні професійних завдань або у ситуаціях, пов'язаних із професійною діяльністю.

Загалом безпека працівників правоохоронних органів забезпечується такими блоками:

1) організаційно-правовий – комплекс об'єктивних передумов для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності;

2) мотиваційно-особистісний – морально-поведінкові установки, психологічна готовність «на виживання», тобто дотримання норм, правил і спеціальних процедур, що гарантують особисту безпеку.

Суб'єктами першого блоку є відповідні державні інституції (Кабінет

Міністрів, Міністерство фінансів України, МВС України та ін.), що вирішують насамперед завдання науково обґрунтованої реалізації правових, економічних, матеріально-технічних та інших можливостей, наданих державою для забезпечення захисту як системи в цілому, так і її конкретних працівників. Суб'єктами першого блоку виступають також керівники органів і підрозділів, які для ефективного вирішення питань особистої безпеки працівників повинні:

1) аналізувати організаційно-правові та соціально-економічні умови здійснення правоохоронної діяльності і чинники, що визначають реальний рівень професійного ризику;

2) формулювати та подавати у відповідні державні структури пропозиції щодо підвищення рівня захищеності і безпеки працівників, забезпечувати впровадження науково-практичних розробок із зазначеної проблеми;

3) здійснювати результативні контакти з державними органами (у тому числі з іншими правоохоронними органами і органами юстиції), громадськими і приватними організаціями та об'єднаннями, засобами масової інформації, населенням із метою забезпечення більш високого рівня професійної захищеності і безпеки працівників;

4) мобілізувати наявні економічні і матеріально-технічні можливості для підвищення рівня особистої безпеки працівників;

5) приймати спеціальні управлінські рішення з метою підвищення рівня професійної захищеності і безпеки;

б) організувати навчання працівників стратегії, тактиці діяльності у типових та екстремальних ситуаціях та засобам забезпечення особистої безпеки в системі оперативно-службової та службово-бойової, а також професійно-психологічної підготовки.

Суб'єкти другого блоку – працівники – для забезпечення особистої безпеки повинні:

- знати і неухильно виконувати відповідні директивні вказівки керівництва;

- знати основні тактико-операційні та психологічні прийоми забезпечення особистої безпеки у різноманітних ситуаціях професійної діяльності;

- уміти аналізувати і узагальнювати досвід безпечної поведінки колег по роботі та інших працівників у екстремальних умовах оперативно-службової та службово-бойової діяльності;

- знати, застосовувати і творчо збагачувати тактику, прийоми і засоби забезпечення особистої безпеки та безпеки колег.

Спираючись на вищезазначене, слід резюмувати, що визначальними чинниками особистої безпеки працівника ОВС є професійна захищеність його особи та професійно-психологічна готовність до дій у небезпечних ситуаціях.

Професійна захищеність працівника передбачає:

1. відповідність правової та нормативної бази об'єктивним умовам та завданням оперативно-службової та службово-бойової діяльності;

2) забезпеченість організаційно-управлінськими заходами згідно з

чинним законодавством;

3) професійність і високий кваліфікаційний рівень та можливість подальшого удосконалення професійної майстерності працівника;

4) наявність необхідних матеріально-технічних засобів для ефективного вирішення оперативно-службових та службово-бойових завдань;

5) можливість задоволення матеріальних потреб працівника та членів його сім'ї;

6) наявність соціальних гарантій працівника ОВС та формування позитивного іміджу професії;

7) високі фізичні якості та вміння застосовувати заходи протидії злочинним зазіханням на життя і здоров'я;

8) психологічна готовність до дій у складних та екстремальних умовах;

9) високі моральні якості, наявність позитивного морально-психологічного клімату та безконфліктних службово-особистісних взаємин у колективі.

У свою чергу, перші шість пунктів, перелічених вище, слід віднести до першого блоку як комплексу об'єктивних передумов для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності працівниками органів внутрішніх справ, суб'єктами якого є відповідні державні інституції, які через правові, економічні, матеріально-технічні та інші засоби, надані їм державою, здійснюють захист працівників правоохоронних органів як системи в цілому, а також її конкретних працівників. Ці передумови, на нашу думку, є першопричиною виникнення нещасних випадків під час виконання службових обов'язків та цілком і повністю належать до компетенції відповідних державних інституцій.

Проектуючи вищезазначене у площину переходу правоохоронної системи до типу правоохорони інформаційного суспільства, першочерговим та об'єктивно необхідним визначимо інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку як комплексу організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів, котрі забезпечують у процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки її елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань [5].

Основними принципами створення інформаційного забезпечення є: цілісність, достовірність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація помилок введення-виведення інформації.

Розроблення інформаційного забезпечення – одна з найважливіших складових розроблення інформаційної системи, яка повинна забезпечити:

- єдність і зберігання інформації, необхідної для розв'язання задач;
- єдність інформаційних масивів для всіх задач інформаційних систем;
- однократність уведення інформації та її багатоцільове використання.

У свою чергу, окремої уваги в зазначеній площині потребують об'єкти, на забезпечення особистої безпеки яких спрямовано розроблення інформаційного забезпечення – сили охорони правопорядку.

У цьому аспекті слід нагадати слова О.М. Шмакова, який зазначає, що в

процесі вдосконалення системи наукових спеціальностей у галузі науки «Національна безпека» у 2006 р. Академією ВВ МВС України було запропоновано спеціальність 21.07.05 «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку», яка наказом ВАК України і була включена до Переліку спеціальностей [4].

При цьому поняття «сили охорони правопорядку» надавалося у надто загальному вигляді. Тому в 2009 р. розпочато заходи щодо уточнення цього поняття з точки зору військових, психологічних, технічних, юридичних, державних уявлень [6].

Однак поняття «сили охорони правопорядку» залишалося не до кінця визначеним, що можна побачити у формулі паспорта спеціальності 21.07.05 «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку».

У паспорті фігурують «внутрішні війська, правоохоронні органи спеціального призначення та інші військові формування України». У зв'язку з цим скласти структурні уявлення про сили охорони правопорядку доволі складно, що, відповідно, «заважає досягти повноти вихідних посилок у теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку зокрема та юриспруденції взагалі» [7, с. 27].

В.І. Лазутко, аналізуючи дослідження в цій сфері, зазначає, що відповідно до складеної концепції службово-бойова діяльність полягає у профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах та спеціальних діях (операціях) правоохоронних органів спеціального призначення та їх військових і передбачених законом інших озброєних формувань [3, с. 358], з чим ми повністю погоджуємось.

Мету службово-бойової діяльності дослідники визначають як забезпечення територіальної цілісності держави, її конституційного ладу, громадської безпеки, законності і правопорядку, забезпечення недоторканності державного кордону, охорони і оборони особливо важливих об'єктів, боротьби з організованою злочинністю та тероризмом у плановому, регулярному порядку та під час проведення спеціальних заходів, операцій за надзвичайних обставин, надзвичайних ситуацій та у воєнний час з використанням правоохоронних, військових та інших методів [2, с. 7].

Таким чином, обґрунтованою є позиція авторів, які із загальної сфери правоохоронної діяльності виокремлюють її спеціальну складову (так звану спеціальну правоохоронну діяльність) [2, с. 6; 8, с. 81]. На нашу думку, службово-бойова діяльність реалізується саме у формі спеціальної правоохоронної діяльності, об'єктами якої є: особи, групи осіб, які є суттєвою загрозою громадському порядку та національній безпеці; злочини, спрямовані на зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення влади, посягання на територіальну цілісність держави; злочини терористичного спрямування; злочини, пов'язані з незаконним придбанням або використанням радіоактивних матеріалів, вибухових речовин, зброї або бойових припасів; дії, що ставлять під загрозу громадський порядок і безпеку; порушення режимних правил.

Виконання такої діяльності безумовно належить до компетенції правоохоронних органів, але сфера діяльності останніх значно ширша за функції, перелічені вище. Специфічні завдання можуть і повинні виконувати органи

та підрозділи, які мають відповідні сили та засоби, необхідні для адекватного реагування на рівень загрози та мають право застосовувати спеціальні види державного примусу.

Відповідно до зазначеної концепції службово-бойова діяльність виконується силами охорони правопорядку, тобто спеціальними правоохоронними органами чи підрозділами, які мають у своєму складі озброєні чи військові формування, що здатні виконувати завдання особливої важливості та складності [3, с. 358].

Окремі автори також надають визначення таким суб'єктам правоохоронної діяльності, як правоохоронні органи спеціального призначення. Вони застосовуються як у плановому, регулярному порядку, так і під час проведення спеціальних заходів, дій за надзвичайних обставин з використанням правоохоронних, військових та інших методів [2, с. 6-7].

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, слід зазначити, що на стадії реформування правоохоронної системи держави, перебудови форм і методів її діяльності практично необхідною є розробка інформаційного забезпечення (комплексу організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів, котрі забезпечують у процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки її елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань) особистої безпеки (система організаційно-правових, фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника правоохоронних органів і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій) працівників сил охорони правопорядку (спеціальні правоохоронні органи чи підрозділи, які мають у своєму складі озброєні чи військові формування, що здатні виконувати завдання особливої важливості та складності).

Бібліографічні посилання

1. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 року (із змінами та доповненнями).
2. *Кириченко І.О.* Шляхи вдосконалення наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку / І.О. Кириченко, В.Ю. Богданович, В.В. Крутов та ін. // *Честь і закон.* – 2009. – № 1. – С. 3–23.
3. *Лазутко В.І.* Сили охорони правопорядку: проблемні питання визначення та характеристики / В.І. Лазутко // *Форум права.* – 2012. – № 3. – С. 357–363.
4. Про затвердження Переліку спеціальностей, за якими проводяться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань : наказ ВАК України № 377 від 23.06.2005 р.
5. Управління в митній службі : підручник для студ. вищих навч. закладів / [Ю.Д. Кунєв, І.М. Коросташова, А.В. Мазур, С.П. Шапошник] ; за заг. ред. Ю.Д. Кунєва. – К., 2006.
6. *Кириченко І.О.* Шляхи вдосконалення наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку / І.О. Кириченко, В.Ю. Богданович, В.В. Крутов та ін. // *Честь і закон.* – 2009. – № 1. – С. 3–23.
7. *Шмаков О.М.* Сили охорони правопорядку в службово-бойовій діяльності силових структур / О.М. Шмаков // *Честь і закон.* – 2013. – № 2 (45). – 362 с.
8. *Шмаков О.М.* Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / О.М. Шмаков. – Х., 2005.

Комиссаров А. Г., Богуславский В. В. Информационное обеспечение личной безопасности сотрудников сил охраны правопорядка: современное состояние проблемы. Рассматриваются актуальность и перспективы реформирования действующего законодательства в сфере информационного обеспечения личной безопасности сотрудников сил охраны правопорядка.

Ключевые слова: национальная безопасность, информационное обеспечение, личная безопасность сотрудника сил охраны правопорядка, силы охраны правопорядка.

Komissarov O. G., Boguslavsky V. V. Informative providing of the personal safety of employees of forces of guard of law and order: modern state of problem. The article discusses the relevance of the prospects for reform of current legislation in the field of information personal security force personnel of law enforcement as an integral part of the integration of the national legislation to the EU legislation in particular and the world community at large.

Course of building the rule of law in Ukraine, which provides effective protection of the rights and freedoms of man and citizen, the rule of law in all spheres of social life and is one of the main directions of state building. Further development of democracy, human rights and freedoms are inextricably linked to improving the quality and efficiency of law enforcement forces, one of the leading places among which include the Interior.

At the stage of reforming the law enforcement sector in restructuring the forms and methods of its activities, it is necessary to develop practical information security (complex of organizational, legal, technical and technological measures, means and methods that provide in the management and functioning of the information links its components (subjects and objects) through optimal organization information files and database knowledge) personal security (system of organizational, legal, physical and tactical and psychological measures in place to preserve the life and health of law enforcement and maintaining a high level of efficiency of its professional activities) employees of law enforcement forces (special law enforcement agencies or units that have some kind of armed or military units that are capable of performing special importance and complexity).

Keywords: national safety, informative providing, personal safety of employee of forces of guard of law and order, forces of guard of law and order.

Надійшла до редакції 17.09.2014

Лошицький М. В.

доктор юридичних наук, доцент

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.95 : 351.741

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Здійснено комплексний аналіз організаційно-правових засад поліцейської діяльності служби охорони громадського порядку в Україні.

Ключові слова: громадський порядок, поліцейська діяльність, охорона громадського порядку.

Постановка проблеми. Кожна країна формує свій правопорядок, а необхідність його зміцнення обумовлюється інтересами громадянського суспільства та держави. Усвідомлення комплексності проблеми забезпечення не-